

ДЕТСКА ГРАДИНА № 43 „ПИНОКИО“ – ВАРНА
булstat 000080815
кв.”Аспарухово”, к-с”Дружба”, тел:370-697,pinokio_50@abv.bg

УТВЪРДИЛ:
ЖЕНИ ХИНТОЛАРСКА
ДИРЕКТОР на ДГ 43 „ПИНОКИО“

МЕХАНИЗЪМ

ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗ МЕЖДУ ДЕЦА

I. ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛИ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Настоящият документ е разработен на основата на разработения механизъм за противодействие на училищния тормоз между деца и ученици в детските градини и училищата от Министерството на образованието и науката с участието на Министерство на труда и социалната политика, Агенцията за социално подпомагане, Държавната агенция за закрила на детето, Националната мрежа за децата, фондация „Асоциация Анимус“ и УНИЦЕФ – България.

Настоящият механизъм има за цел да очертае рамките за противодействие на тормоза, който да подпомогне детската градина в усилията за справяне с това явление.

Въвеждането на общ механизъм за противодействие на тормоза се налага от разбирането, че реален напредък в справяне с насилието може да бъде постигнат само в резултат на прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и следва както от цялата общност, така и от ДГ 43 „Пинокио“, гр. Варна.

Многофакторното интерпретиране на ситуация на дете в евентуален или реален рисък, изисква съобразяването и правилната оценка на влиянието върху физиката, психиката и личността на детето. Така например работата при данни за евентуален рисък изисква съобразяване и координирането на повече от една институции, а оттам и на значителен брой специалисти, такива са например взаимовръзките и взаимоотношенията между училищните власти, законно представляващите детето /в определени случаи/, представители на МВР, детска педагогическа стая, социален работник или друг вид социален партньор, представител/и на МЗ и много др.

Подобна политика е необходима да включва мерки и дейности за превенция и намеса, както и разписани механизми и отговорности за действие в ситуации на насилие. Тези елементи са подробно разгледани в настоящия документ.

Документът се състои от няколко основни части. В първата се разясняват понятията „насилие“ и „тормоз“, както и видовете поведение, които те включват, докато в следващите се разглеждат задължителните елементи на механизма за противодействие с тормоза. В третата част на документа се очертават и основните ресурси, които детската градина трябва да осигурят, за да може ефективно да се противодейства на насилието и тормоза.

II. ИЗМЕРЕНИЯТА НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА МЕЖДУ ДЕЦАТА

Насилието и тормоза между децата в детската градина обхваща широк спектър от прояви. То е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психическото здраве и поведение както на децата, които търсят насилие, така и на онези, които го извършват. Българската дума, която отговаря най-точно на явленietо е „тормоз“ (bullying“).

Какво е насилие :

В България в официална употреба е дефиницията на насилието, дадена в & 1, т. 1,2,3,4 и 5 на допълнителната разпоредба на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. Две от определенията имат пряка връзка с насилието от деца върху деца, което е обект на настоящия механизъм.

Социален тормоз: избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране.

Физическият тормоз е формата, която възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към нея. Психическият и социалният тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като те не са така видими, а и децата от своя страна нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

В много случаи социалният и психическият тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват и считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е деструктивен и опасен вид насилие.

Следователно усилията за справяне с насилието от деца над деца в детската градина трябва да бъдат насочени към всички проявления на това явление, а не само към неговите физически форми.

Разпознаването на **физическото насилие** включва следните физически и поведенчески показатели:

- ✓ различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапвания;
- ✓ неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори;
- ✓ беспокойство и крайности в поведението – от агресивност до пасивност;
- ✓ лоша представа за себе си – децата смятат, че са заслужили насилието;
- ✓ прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да е било с него;
- ✓ влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- ✓ не желание да посещава детската градина.

Разпознаването на **психическото насилие** включва следните физически и поведенчески показатели:

- ✓ детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- ✓ агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- ✓ внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или нивото на развитие на детето;
- ✓ бягане и криене;
- ✓ загуба на доверие, не желание за участие в общите занимания в детската градина, ниска самооценка;
- ✓ самозанемаряване (постоянно обличане на едни и същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- ✓ психосоматични симптоми.

Тормозът може да бъде реален или **виртуален** (в детската градина виртуален тормоз може да бъде извършен от по-големи деца). Бурното развитие на електронните

- непоследователните и наблягащи на наказанието подходи за справяне с нежеланото поведение на децата;
- неясните правила и очаквания за това какво представлява приемливо поведение в детската градина;
- недостатъчните усилия за възпитание у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията, липсата на ефективна система на надзор и др.;
- физическата среда в детската градина също може да бъде предпоставка за изява на агресивното поведение;
- съвременният елемент между децата.

II. Основният принцип е прилагането на цялостен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по- сигурна среда.

1. Предложената по-долу рамка е базирана на опита на други европейски държави, които са постигнали ефективен резултат. Също така се основава и на резултати от пилотен проект на Министерството на образованието и наука, с партньорството на УНИЦЕФ, ДАЗД, Столична община и Дружеството на психолозите през 2007 – 2008 год. Изследванията, проведени в участващите шест училища в рамките на проекта, показват, че тормозът взима сериозни размери – 27% от децата търсят многократно насилие, а 10% признават, че извършват насилие. Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които най-общо имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи на насилието.

Превентивните мерки в детската градина трябва да започнат задължително с оценка на проблема с насилието, както и с определяне на елементите на компетентност за справяне и недопускане на явлението.

1.1. Осъзнаване и оценка на проблема.

Оценката и осъзнаването на проблема е първата стъпка към неговото решаване. Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси: Осъзнава ли се проблемът и какво се знае за него?; Кои видове и какви форми на тормоз има в детската градина?; Колко често се проявяват?; Къде са местата, на които най-често се случват?; Кои са участниците?.

За да се изгради защитната мрежа е необходимо да се поставят ясни граници, изграждане на ценности, правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз във взаимоотношенията в детската градина.

Основните въпроси, които трябва да намерят отговори са:

1. Има ли правила и решения във връзка с всяка една проява на тормоз, дефинирана в предишната стъпка?
2. Има ли система за превенция и намеса? Познават ли децата и родителите възможностите за реагиране, ако все пак има изградена някаква система за защита?
3. Използват ли децата, родителите и учителите тази система?
4. Получават ли децата помощ и каква?

например – всеки има право да каже какво мисли, всеки има право да бъде изслушан, мненията не са маловажни и т.н. Основните теми могат да бъдат:

1. Какво представлява тормозът, разпознаваме ли го и как можем да докладваме за случаи на тормоз;
2. Какви са преживяванията на извършителя и потърпевшия (някои видове поведение като присмиването може да изглеждат като игра или шега, но обиждат и водят до негативни емоции у този, към когото са насочени и той да се чувства унижен или заплашен);
3. Как се чувстваме когато видим прояви на тормоз и какво правим;
4. Какво можем и искаме да направим
5. Кои са основните ценности, правила на поведение, които следва да приемем;
6. Как можем да ги прилагаме.

Разглеждането на последната тема следва да завърши с изработването на общи правила на поведение в групата на децата и договаряне на процедура, в случай на нарушаване на правилата. Въпреки, че това са дейности на ниво група, те могат и е важно да се приложат и с родителите, и с учителите.

Паралелно с дейностите в групата е необходимо да се провеждат и дейности, които обхващат цялата общност на детската градина.

Дейности на ниво детска градина включват:

1. Обобщаване на всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от учителите в групите и формиране на ценности и правила, които да бъдат от политиката на детската градина;
2. Договаряне на единен механизъм, включително разписани ясни отговорности, за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие;
3. Този механизъм да се счита като част от Правилника за дейността на детската градина.
4. Приемане на съгласуваните промени;
5. Прилагане на програми за развитие на личните и социалните умения на децата;
6. Подобряване на системата за съобщаване на случаи на тормоз (въвеждане на нови форми и канали, гарантиране на конфиденциалността);
7. Включване на експерти и родители в процеса на създаване и реализирането на всички интервенции;
8. Използването на подхода за работа с връстници (peer education), които трябва да станат естествените помощници при реализирането на всички видове интервенции както по отношение на децата, които са обект на тормоз, така и по отношение на децата, които упражняват насилие;
9. Повишаване квалификацията на учителите за работа с програмите, включително реализиране на специализирани тренинги за определени категории от работещите в детската градина за справяне с критични ситуации и други;
10. Ясно разпределение на конкретни отговорности на всички възрастни в детската градина;
11. Разработване на стъпки за привличане на родителите;
12. Разработване на процедури и механизми за осигуряване на непрекъснато съгласуване на интересите и потребностите на отделните групи, съставляващи общността;

	на детето“ – социалният работник проучва ситуацията, разговаря с родителите и предприема мерки за закрила на детето-жертва и справяне с детето-извършител и неговите родители.
--	--

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на детската градина срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата и поведение, което е неприемливо. Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да е толерантно. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически форми.

По-голямата част от ситуацията на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- ако децата са закачат, бутат или бълскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра;
- ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.

Ако се касае просто за приятелска игра учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз е необходимо да се предприемат следните стъпки:

2.2. Прекратяване на ситуация на тормоз:

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

2.2.1. В случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;

съдействие и от другите учители, които също да проследяват поведението на децата и да реагират своевременно.

2.3. Реакции спрямо детето, което е обект на тормоз

Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

2.4.1. Важно е учителят да поговори с детето, по възможност още същият ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

2.4.2. Погрешно е открыто и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстници;

2.4.3. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се остави то само да определи какво точно ще му помогне да се чувства сигурно; Необходимо е да се подчертава поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

2.4.4. Детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно, ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с психолог;

2.4.5. Никога не трябва да се предлага среща между дете, жертва на насилие и неговият мъчител с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия;

2.4.6. Наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него;

2.5. Реакции, спрямо наблюдателите:

2.5.1. Да се работи с наблюдателите на това ниво, не само на нивото на превенцията, а с групата след ситуацията на тормоз;

2.5.2. Не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз като всички, които са били там да видят какво се прави съгласно правилата на детската градина;

2.5.3. Изтъкват се тези, които са се намесили в защита ценностите на детската градина. На основателите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;

2.5.4. Убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване на случая;

2.5.5. Насърчение за грижа спрямо тормозеното дете.

2.6. Система за насочване към други служби

„Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

(2) Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна.“

Към Държавна агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждашите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Тя функционира 24 часа в деновонощето.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визиряните органи за закрила – получен от ДСП/ОЗД, ДАЗД или МВР (съгласно чл.7 от Закона за закрила на детето), той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в Дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето.

Съгласно Координационния механизъм във всеки отдел „Закрила на детето“ при дирекция „Социално подпомагане“ началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето“ определят отговорен социален работник, който извършва проверката на сигнала до 24 часа от постъпване на сигнала.

Мултидисциплинарният екип на местно ниво следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането, на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия, в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи да бъде подкрепено от съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

От страна на детската градина всеки един служител, работещ в системата на образованието може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето“ по местоживееще на детето. Това може да бъде директор, учител, помощник-възпитател и т.н.

Когато сигналът се отнася за дете в риск, той ще бъде проучен от социалния работник, дори да е подаден анонимно.

При проучване на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на детската градина – информация за детето във взаимоотношенията му с другите деца, впечатленията на учителите, т.е. да потърси информация, с която да бъде направена оценка на случая.

3.2.2. Осигурява планирани обучения чрез включване на области, свързани с насилието и тормоза в Националната мобилна група за квалификация, посредством оперативни програми и др.;

3.2.3. Подпомага екипите в детската градина при разработване на програми за грижа на деца в риск и в случаи на насилие посредством Националната мобилна група за психологическа подкрепа;

Настоящият документ има задължителен характер за децата, родителите и персонала в ДГ 43 „Пинокио“ гр.Варна .

Приет на Педагогически съвет с Протокол № 1/14.09.2022г.